

6. Західно-Українська Народна Республіка

/1918 -1919/

Витвиця у період

Західно-Української Народної Республіки

Як уже було сказано вище – Перша світова війна закінчилася поразкою Німеччини та Австрії. Центральна австрійська влада була дуже ослаблена. Народи, які населяли імперію, побачили у цьому нагоду створити власні держави.

Не були винятком українці та поляки, які жили в одному коронному краї, що називався Королівство Галичина і Володимирія. Тож вийшло так, що відразу два народи – українці та поляки – вибрали Галичину як плацдарм для відродження своєї державності.

19 жовтня 1918 року у Львові зібралися законні представники українського народу - депутати австрійського парламенту, галицького сейму, вищого українського духовенства – і проголосили створення незалежної української держави. Тимчасовим парламентом нової держави стала Українська Національна Рада, створена з цих представників. Однак австрійській уряд відмовився передати владу Українській Національній Раді.

Офіцери-українці з різних австрійських полків, що перебували у Львові, по своєму готувалися до створення української держави. Вони створили нелегальний Український Військовий Комітет. У ніч на 1 листопада 1918 року Комітет здійснив переможне збройне повстання проти австрійського панування і передав владу Українській Національній Раді.

Влада у Львові, а за кілька днів і в усьому краї перейшла до українців. Новостворена держава одержала назву Західно-Українська Народна Республіка /ЗУНР/.

Перебирання влади українцями в Долині та Долинському повіті пройшло мирно. Увечері 1-го листопада зі Львова прибув посланець Українського військового комітету. За його командою українці з різних організацій створили повітову українську національну раду, яка проголосила, що перебирає владу в Долині та в повіті на себе. 2 листопада 1918 року новою владою було зайнято всі урядові будинки, на яких вивішено синьо-жовті прапори.

Керівником цивільної влади /старостою/ Долинського повіту став адвокат Данилевич. Військовим комендантом повіту було призначено сотника Чапельського.

Серед людей поширювалося велике патріотичне піднесення. В селах на урядових будинках було вивішено національні прапори. Замайорів синьо-жовтий прапор і у Витвиці. У селі було обрано нових радних /депутатів/. Головою /старостою/ села далі залишився селянин з Малиновища – Тит Якимів. Мова про нього ще піде окремо.

Новій українській владі дісталася село, розорене війною. Через наші околиці двічі проходив фронт Першої світової війни. А це супроводжувалося мародерством, грабежами, забиранням коней та збіжжя.

Чимало витвицьких чоловіків загинуло на фронтах, немало повернулося додому інвалідами. Але найбільша кількість витвицьких чоловіків у ці дні, на жаль, і далі перебувала в полоні у далекій Італії.

Працювати не було кому. Значна частина орних угідь стояла необробленими.

Однак попри обмежені можливості нова сільська влада заопікувалася сиротами та вдовами. У цьому їй допомагала церква та власник маєтку на Вигодівці Фелікс Щасний. Як уже згадувалося, повітова українська влада доручила нашому Сельському керівництву медичною сферою всього Долинського повіту.

Відроджуються й активно починають працювати наші громадські та кооперативні організації – “Просвіта”, “Сільський господар”, кооператива...

Велике піднесення викликала у Витвиці звістка про Злуку Західно-Української Народної Республіки та Української Народної Республіки, що була проголошена 22 січня 1919 року у Києві. У повітових містах відбувалися багатолюдні віча. Крайова щоденна газета “Нове життя”, що виходила у тодішній столиці Станіславові, писала, що на такому вічі у Долині була й делегація витвицьких селян. На віче виступав наш староста Тит Якимів ^[1].

Витвичани в обороні української держави

На жаль, відразу після проголошення ЗУНР почалася польсько-українська війна. На відміну від українців, поляки взялися відновлювати свою державність не лише на етнічних польських землях, але й на українській частині Галичини.

Для захисту Республіки було створено Українську Галицьку Армію (УГА). За короткий час було створено більш як стотисячне військо.

На момент проголошення української держави більшість витвицьких чоловіків-учасників Першої світової війни, які мали великий бойовий досвід, вишкіл і високу державницьку свідомість, на жаль, була в італійському полоні. Як уже говорилося вище, нова держава з різних причин не зразу змогла організувати повернення полонених галичан. Тож добиралися, хто як міг...

За спогадами учасника цих подій - Волковецького Михайла Федоровича, оригінальний спосіб швидко вибратися з Італії та долучитися до української армії придумала група наших витвицьких вояків, що закінчили війну в околицях міста Трієста.

¹ [1] *Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923 р.р. Документи і матеріали в 5 томах, том 3. Івано-Франківськ. Видавництво “Лілея НВ”, 2005 р.*

Повідомлення про народне віче в Долині з нагоди ухвалення Акту Злуки Західно-Української Народної Республіки та Української Народної Республіки. На віче виступив Тит Якимів.

26 • Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923

Occidentale exprimant la volonte de tous les Ukrainiens de l'ancien empire d'Autriche-Hongrie et representant leur supreme organe legislatif a solennellement proclame l'unification de la Republique Nationale de l'Ukraine Occidentale a la Republique Nationale de l'Ukraine Orientale en une Republique Nationale souveraine et unitaire. En accueillant avec une grande joie cette demarche historique de nos freres d'Occident, le Directoire de la Republique Nationale de l'Ukraine a decide d'accepter cette unification et de la realiser aux conditions stipulees dans la declaration de la Republique Nationale de l'Ukraine Occidentale datee du 3 Janvier 1919. Desormais la Republique Nationale de l'Ukraine Occidentale (la Galicie, la Boukovine et les pays ukrainiens de Hongrie) et la Grande Ukraine des bords du Dniepre, les deux parties de l'Ukraine unitaire qui avaient ete separees pendant des siecles, se reunissent de nouveau. Les reves avec lesquels avaient vecu et mourru les meilleurs fils de l'Ukraine se realisent enfin. Desormais il n'y a qu'une seule Republique Nationale de l'Ukraine unitaire independante. Desormais le peuple ukrainien delivre par le puissant elan de ses propres forces peut travailler en commun pour l'independance et l' unite de l'etat ukrainien au nom du bonheur et de la prosperite de tout son peuple travailleur.

Donne le 22 Janvier 1919 a Kiev. Vinnitchenko, president du Directoire, Petlioura, Andrievsky, Makarenko, Chvetz et membres du Directoire...»

Ereignisse in der Ukraine: 1914—1922. — Bd. 4 . — Philadelphia, 1969 — S. 215—221.

№ 12 ПОВІДОМЛЕННЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ» ПРО СВЯТО ЗЛУКИ В ДОЛИНІ

29 січня 1919 р.

Дня 12. січня відбулося в Долині торжество з нагоди злуки обох українських Республік. Місто було у святочнім настрою. У вікнах усіх домів видніли наліпки з написом: «Нехай живе

Том 3. Книга 2 • 27

сборна Українська Народня Республіка! 3. січня 1919». Коло 10. години зрана після полевої служби божої промовив до зібраних около 6 тисяч цивільного населення і до війська повітовий комісар Др. С. Данилович. Потім промовляв від війська повіт. командант сотник Чапельський, від селян п. Якимів з Витвиці, від робітників п. Ганюк, від міщан п. Кардаш, від жіноцтва п. Соня Даниловичівна, а від інтелігенції п. Творидлю. Потім уставився похід, який перейшов містом при співі пісень на площу, де відбулося віче. На вічу подано звідомлення з сесії Української Національної Ради, вислухано бажання народу до Укр. Нац. Ради та пороздавано видруковану резолюцію У. Н. Ради про злуку — представникам усіх громад долиньського повіту з порученням, щоби розліпили їх по своїх громадах на видних місцях.

Нове життя. — 1919. — 29 січ.

№ 13 ІНФОРМАЦІЯ ГАЗЕТИ «НОВЕ ЖИТТЯ»: «СВЯТО ЗЛУКИ В ДРОГОБИЧІ»

30 січня 1919 р.

Часопись «Дрогобицький Листок» повідомляє: Дня 20. січня відбулося всенародне повітове віче для заманіфестовання злуки двох українських держав в одну Українську Народню Республіку. Віче випало величаво. Около 15 тисяч людей зібралось на ринку. Промовляли: Др. Скибінський, п. Гловяк, чет. Кужіль, старшина Митчин і п. Крутій. Серед патріотичних окликів, пісень і загального одушевлення сформувався дуже справно похід, що закінчив се велике свято, перейшовши головними вулицями міста.

Нове життя. — 1919. — 30 січ.

Газета “Нове життя”, 15 лютого 1919 року.

Фото з книжки “Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923 р.

Документи і матеріали. Том 3. Івано-Франківськ. Вид-во “Лілея-НВ”, 2005 р.”

Вони скористалися послугами... конкурентів-поляків. Як уже сказано вище, поляки дуже серйозно поставилися до евакуації своїх військових. Зокрема, для негайного вивезення полонених із цього району бойових дій вони пригнали в Трієст цілий ешелон, який мав прямувати на Львів.

Для того щоб потрапити у цей ешелон, треба було якось довести свою приналежність до поляків. Тут наші витвичани зметикували, що більшість їхніх прізвищ звучать так, що їх легко сприйняти за польські, особливо, якщо їх вимовляти на польський манер. Та й з польською мовою проблем ні в кого не було. У хаосі цих днів поляки легко прийняли за своїх – “Вітвіцьких”, “Красовських”, “Волков’єцьких”, “Тішковських”, Носовичів, Монташевичів та інших. Якщо чиєсь прізвище звучало не так переконливо, то володарі “бездоганних” прізвищ дружно казали, що він також поляк.

Таким чином, уже в перші дні листопада були у Львові та зголосилися в Українську Галицьку Армію Волковецький Василь Маркович, Волковецький Михайло Степанович, Волковецький Михайло Федорович, Вітвицький Степан Маркович, Борис Микола Федорович, Борис Степан Федорович, Рижан Петро Йосафатович, Тишківський Василь Романович, Тишківський Михайло Юркович, Тишківський Михайло Онуфрійович, Носович Степан Васильович, Монташевич Іван Миколайович, Мартин Степан Онуфрійович, Івасишин Степан Федорович.

Ще принаймі один витвичанин, аби добратися додому, нібито “зголосився” в армію Галлера.

Армія Галлера – за прізвищем польського генерала – добровольче польське військове з’єднання. Армія була створена у Франції з поляків – колишніх австрійських вояків, котрі перебували в полоні у різних державах, насамперед в Італії. Вояків цього з’єднання у побуті називали “галерчиками”. У травні 1919 року армія Галлера прибула в Галичину і включилася у бойові дії проти УГА.

Разом з “галерчиками” він добрався в Галичину. Однак, проти своїх не воював, при першій нагоді перейшов до української армії. Був учасником походу Української Галицької Армії на Велику Україну. Бачився і навіть вітався за руку з Петлюрою. І тільки як спогад про ті епізоди історії залишилося у селі дивне прізвисько - “галерчик”, про походження якого вже мало хто і знає.

Це далеко не повний перелік витвицьких захисників Західно-Української Народної Республіки.

Зараз у вільному доступі є “Лист Степана Селешка до Осипа Зінкевича про історію с. Вітвиці та родини Зіновія Красівського. Нью-Йорк 24.02.1974”. Він опублікований у збірнику документів “Український національний фронт” [2].

² [2] *Український національний фронт. – Львів, 2000. -С. 517 -520» (Жага і терпіння. Зеновій Красівський у долі українського народу. Упорядники Р. Коваль, В. Рог. — К.: Діокор, 2005. — ст. 79 – 82).*

З електронною версією листа можна ознайомитися на Сайті “Родина Янишівських” <http://yanyshivskyy.org.ua/syuzhet-yakyj-majzhe-sklavsy-a-bo-dido-slavko-osyp-zinkevych-i-braty-seleshky/>.

Степан Селешко - відомий громадський та політичний діяч, брат Михайла Селешка. Народився 1 листопада 1918 р. у нашому селі.

Все життя братів Селешків було присвячене боротьбі за самостійну Україну. Уже в 13 років, у 1931 році, Степана перший раз арештувала польська поліція за співпрацю з Українською Військовою Організацією. Вдруге був заарештований поляками у 1935 році. З 1938 року жив на еміграції, з 1951 року – у США. Був активним діячем Організації Українських Націоналістів. Довгі роки був також головою пансіонату “Українська оселя ім. Андрія Ольжича”, де доживали віку українські емігранти, політичні та громадські діячі.

У червні 1994 року вперше за 56 років відвідав Україну та Витвицю. Перед відльотом у США несподівано помер у готелі Івано-Франківська. Похований на витвицькому цвинтарі.

У цьому листі-спогаді відомий громадський та політичний діяч пише, що у 1918 році до Української Галицької Армії зголосилося 45 наших односельчан. В обороні Української Держави віддали своє життя 12 витвичан.

Найімовірніше, що наш великий земляк мав на увазі 1918 та 1919 рік. Значна частина наших витвицьких чоловіків добралася на батьківщину з італійського полону на початку 1919 року й аж тоді змогла включитися в українсько-польську війну.

Ця цифра – 45 витвицьких вояків, які воювали в Українській Галицькій Армії, – просто вражає уяву. Вона говорить, що абсолютна більшість витвичан, що повернулися з Першої світової війни, пішли не додому, а знову на війну, на цей раз – добровільно, за Україну.

Про фронтові дороги витвичан у складі Української Галицької Армії відомостей дуже мало. Відомо, що частина з наших вояків брала участь у битві за Львів, яку українці, на жаль, програли. Ще частина витвичан брала участь у поході УГА на Велику Україну.

На жаль, ми не знаємо і вже, напевно, не дізнаємося імена тих 12 наших земляків, які віддали тоді життя за самостійну Україну. Не відомо також, де їх могили. З часу Листопадового зриву та українсько-польської війни минуло 100 років...

На Івано-Франківському меморіальному цвинтарі, де поховано 152 стрільці Української Галицької Армії, традиційних витвицьких прізвищ нема.

На найбільшому Меморіалі українських вояків тієї епохи – Янівському кладовищі у Львові, де поховано більш ніж 700 галицьких стрільців, є два “витвицькі” прізвища. Одне з них – Янковський, друге – Витвицький. Не виключено, що це якраз наші земляки...

Однак є витвицьке прізвище і на Цвинтарі орлят на Личаківському кладовищі у Львові, де поховані польські учасники боїв за Львів у 1918/19 роках. І це прізвище, до речі, – також “Витвицький”.

Незважаючи на героїчну боротьбу вояків УГА, українські частини змушені були відступати перед набагато переважаючим ворогом.

Уже 25 травня 1919 року українські війська під натиском польської армії змушені були залишити Долину. У Витвицю поляки вступили після 25 травня 1919 року.

Польська влада почала переслідувати активних і національно свідомих українців. Репресії нової влади насамперед посипалися на колишніх вояків Української Галицької Армії. Однак для більшості наших земляків влада не змогла по гарячих слідах довести звинувачення про участь у війні проти Польщі. Допомогло те, що більшість з них пішло на нову війну прямо з італійського полону, “не заходячи додому”.

Справжнє полювання влада влаштувала на українського старосту села Тита Якиміва. Його вдалося арештувати тільки завдяки зраді сусіда...

Ще кілька витвицьких вояків, серед них – Мартин Степан Онуфрійович – емігрували в Чехію.

Чехи прихильно ставились до українських визвольних змагань. Після поразки в польсько-українській війні окремі частини Української Галицької Армії перейшли в Чехію, де були інтерновані чеською владою. Потім чехи дали їм можливість навчатися у вищих школах Чехословаччини.

У місті Подєбради для українців навіть був створений україномовний вищий навчальний заклад – Українська господарська академія. Академія фінансувалася чехословацьким урядом (!!!), викладачами були професори, які змушені були покинути Україну після поразки національної революції.

Степан Мартин повернувся з Чехословаччини в рідне село з вищою освітою, зі знаннями, які пішли на користь громаді.

Тит Якимів – лідер витвицької громади у період Першої світової війни та Західно-Української Народної Республіки

Дуже цікавою, але мало дослідженою є постать лідера витвицької громади часів Першої світової війни та ЗУНР – Тита Якиміва, більше відомого в переказах витвичан просто як Титуса.

Для легшої ідентифікації зауважимо, що Титус був дідом відомої нашої односельчанки Теодори Витвицької, званої у селі як Дорка.

Теодора Витвицька померла недавно, у 2019 році. Останні роки проживала у Львові в дочки Люби. Молодше покоління може знати правнучку Титуса, дочку Дорки – Любу Витвицьку-Бабенчук, знану художницею, що працює переважно в

галузї іконопису. Їхня витвицька садиба – під Ділком, безпосередньо біля огорожі цвинтаря.

За спогадами з родинних переказів, які люб'язно надала пані Люба, приблизна біографія Титуса виглядає таким чином.

Титус народився у Витвиці. Ще коли був малим, померла його мама. На похороні з якоїсь причини не було парафіяльного священника. Його заміняв інший священник, який мав парафію десь за Долиною.

Маленький Тит дуже плакав за мамою. Священник зауважив у ньому щось особливе і запропонував молодому татові, що він забере хлопчика до себе, але той не погодився. Йшли роки, тато одружився вдруге, з'явилися діти від другого шлюбу...

Однак священник не забував про вподобаного витвицького хлопчика. Він регулярно цікавився долею дитини, і настав такий час, що батько все-таки згодився віддати хлопця. Священник подбав про добре виховання Титуса, дав йому освіту.

Не відомо точно, які студії він мав, але в село Титус повернувся розумним юнаком, зі сформованою громадською позицією, і що дуже важливо – широким колом знайомих вчених людей. Серед них були адвокати, лікарі, письменники, священники.

Якийсь час після повернення в село він перебував у гошівському монастирі, де вивчився на дяка.

Титус оженився з Марією Борис із Малиновища. Бориси здавна жили на Малиновищі, це була міцна і заможна родина. На цій садибі, звідки походила Марія, і зараз живе прямиий нащадок того давнього Бориса. Це – Михайло Тишківський, знаний на кутку і в селі господар.

Коли Марія виходила заміж, то мала тільки 14 років. Старі поважні люди казали Титусові, аби її шанував, не "конірував". Марія зналася на травах, була бабою-повитухою та кухаркою на весіллях. Мистецтво куховарення на весіллях вона опанувала, працюючи, зокрема, у маєтку Сельського.

Незабаром молодий Титус побудував свою хату. Вона містилася недалеко від садиби батьків дружини, через дорогу, що веде на Рінцю. Садиба Титусів не збереглася, зараз там городи та сіножаті нащадків родини Борисів та інших жителів Малиновища. Однак восени, коли поля пустіють, обриси давнього обійстя ще можна вгадати.

Жила сім'я Титуса гарно, у злагоді та любові. Мали дочку Катерину, одначку. За переказами старожилів Малиновища, внутрішній розпорядок цієї родини помітно відрізнявся від сімей інших селян. І Титус, і його дружина Марія хоч і були селянами, вели більш культурний спосіб життя, їхня оселя відрізнялася незвичайною на той час чистотою, а обійстя – добрим господарським ладом.

Титус багато років був головою села, хоч ми не знаємо, коли саме його обрали на цю посаду вперше. Однак достеменно відомо, що саме на його долю

випало бути лідером-війтом витвицької громади в особливий, найважчий період – час Першої світової війни та нашої короткочасної, першої у 20 столітті Незалежності. Будучи війтом, допомагав людям у багатьох потребах не тільки в селі, але і за його межами.

Збереглися дві фотографії Титуса. На одній з них – він у молодих роках під час служби в австрійській армії. Друге зображення – на груповому фото активістів

витвицької громади з часів перед Першою світовою війною. Там він сидить у першому ряду, крайній зліва.

Тита Якиміва у числі десяти найактивніших людей громади називає і Степан Селешко у вже згаданому листі до Осипа Зінкевича:

*Отець Дерлиця, Євген Ковалик, Павло Красівський, старий дяк Петро Витвицький, **Титус Якимів**, Антін Янишівський, Семен Селешко, Льонгин Тишківський, Потап Мохник, **Василь Волковецький** заложили в селі читальню Товариства “Просвіта”, товариство “Сокіл”, касу Стефчика, молочарню, кооперативу і товариство “Відродження”.*

Ще перед початком Першої світової війни до Титусової одиначки посватався сирота Василь Волковецький. Однак почалася війна, і Василя забрали на фронт. Австрійську війну закінчив в Італії. Одним із перших повернувся в Галичину і зразу пішов на другу війну – українсько-польську. Після поразки українців у війні повернувся додому, де на нього всі ці роки чекала Катерина.

Після одруження Василь “пішов на пристайку” /у прийма/ до Титуса на Малиновище. Незабаром у молодого подружжя народилася і перша дочка – Оля. Чимало витвичан її ще пам’ятають під ім’ям Ольга Будинкевичова.

Василь хоч і був сиротою, однак став однією з ключових фігур громадського життя села у міжвоєнний період. Напевно, не в останню чергу це сталося через вплив тестя Титуса. Жодна значна подія у житті села в цей час не відбулася без його участі. Тож не випадково, у наведеному вище уривку Степана Селешка згадується і Василь Волковецький.

Як уже сказано, після окупації поляки почали переслідувати учасників війни проти Польщі, проукраїнських активістів громадського життя села.

Одним з перших мав бути заарештований Титус, як голова сільської влади часів ЗУНР. До того ж, поляки виявили, що його зять Василь був в Українській Галицькій Армії. Почалося полювання за обома.

Колишні комбатанти кликали Василя втікати в Чехословачину. Туди після поразки перейшли деякі частини Української Армії, які не змогли перейти на Велику Україну. Там можна було перебути прикрий час, поки поляки заспокояться. Так вчинило кілька колишніх витвицьких стрільців УГА. Але Волковецький Василь тікати не хотів. І без того довго не був удома – спочатку на “австрійській” війні, потім на українсько-польській. А тут молода жінка, дитина.

Коли у селі появлялися жандарми – ховалися з тестем у недалеких лісах. Мали навіть якусь імпровізовану криївку-колибу в урочищі Малинини, де можна було заночувати.

Однак знайшовся зрадник, який сповістив жандармам, коли вони на Великдень з’явилися вдома. Поляки арештували їх разом – тестя та зятя. Довгий час їх доля була невідома. Пізніше хтось приніс звістку, що вони в таборі біля Перемишля.

Родина продала частину поля, худобу та викупила їх. Обоє були тяжко хворі. Титуса занесли у хату вже на вереті, Василь мав обморожені ноги і залишився до кінця життя калікою. Невдовзі Титус помер. То був 1920 або 1921 рік.

Зі спогадів Марії Попадюк – онуки Титуса, дочки Василя Волковецького.

“Ще був звичай не брати на той світ тяжкий гріх. Винний “сповідався” перед скривдженим. Таке траплялося перед смертю скривдженого або кривдника.

Так, перед смертю мого тата на таке очищення совісті до них прийшов їхній друг. Він розповів про злочин, який учинив колись проти тата. Тато були приголомшені почутим, бо не сподівалися, що таку кривду міг заподіяти друг, не хотів простити, але мама вговорили тата.

А сталася та зрада після Першої світової війни. Батько були в Українській Галицькій Армії. Після поразки у війні з поляками частина стрільців відходила у Чехословаччину. Мама приготували батькові речі, але тато в останній момент передумали, не хотіли залишати молоду дружину, бо ж тільки побралися.

Тоді вони жили на Малиновищі й тато переховувалися там у лісі, однак на самий Великдень снідали вдома. Тільки вкусили свяченого яйця, як хату обступила поліція. Поліцію навів цей друг.

Батька разом з дідом /Титом Якимівим/ забрали до табору біля Перемишля. Вони часто розповідали про знуцання в тому таборі. Там тато перенесли запалення легенів, плямистий і червоний тиф, обморозили ногу”.

Тож, напевно, до числа тих 12 витвичан, які в часи визвольних змагань 1918-19 років загинули за Україну зі зброєю у руках, справедливо додати і життя Тита Якиміва, чи просто Титуса.